

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע נח תשפ"ו

מהי סַפַּת דְּוִיד הַנְּפֻלָּת? על סוכה, תיבה וענני כבוד (ח"א)

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

המעבר בין אלפיים שנות תורה לאלפיים שנות תורה (ע"פ ע"ז דף ט ע"א, עיינו גם ב"דף על הדף" שם, גימטריה נפלאה בנושא) מצוי בפרשתנו, פרשת נח.

אלפיים שנות תורה כעם, מתחילות בפעלו של אברהם, שלימד תורה ואמונה לרבבות וקירבם תחת כנפי השכינה. התורה מזוהה במיוחד עם משה רבנו. בדברינו נשתדל לחבר את דוד המלך אל אברהם ומשה ונשווה את שלשתם לנח.

בברכת המזון בימי חג הסוכות, הוספנו את "הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנפלת". קולמוסים רבים נשתברו בהסבר ביטוי זה. מקורו בנבואת הנחמה החותמת את ספר עמוס, המבטיחה את נצחיותו של עם ישראל כעם "ביום ההוא אקים את סַפַּת דְּוִיד הַנְּפֻלָּת וְגִדְרָתִי אֶת פְּרָצִיָּהּ וְהִרְסֹתֶיךָ אָקִים וּבְנִיתֶיךָ יָמֵי עוֹלָם" (ט, יא). לכאורה, לא ברור ההקשר של הסוכה לדוד המלך בדווקא, ולא ברור מדוע סוכתו מוגדרת כנופלת. נסכם בקצרה כמה כיוונים מדברי גדולי ישראל ואז ננסה, בשיפולי גלימותיהם, להציע כיוון חדש.

במסכת סנהדרין מצינו "אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק: מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי? - אמר ליה: מאן בר נפלי? (למי אתה מתכוון בביטוי 'בר נפלי'?) - אמר ליה: משיח. - משיח בר נפלי קרית ליה? (שאל רבי יצחק את רב נחמן מה פתאום אתה מכנה את משיח בכינוי שהוא לכאורה לא מכבד?) - אמר ליה אין (ענה לו רב נחמן, כן, זה הוא כינויו, והמקור שלי הוא פסוק מפורש בספר עמוס): דכתיב 'ביום ההוא אקים' (דף צו ע"ב).

נביא הוכחה נוספת לדברי רב נחמן על הקשר בין דוד לבין נפל מדברי המדרש הבא: "זה ספר תולדת אדם (בראשית ה, א). מלמד שהראה לו הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון דור דור ודורשיו וכו'... העביר לפניו כל הדורות, הראהו דוד, חיים חקוקין לו ג' שעות, אמר לפניו: ריבוננו של עולם! לא תהא תקנה לזה? אמר (ענה לו הקב"ה): כך עלתה במחשבה לפני. אמר לו (אדם הראשון לקב"ה): כמה שני חיי? אמר לו: אלף שנים. אמר לו (אדם הראשון לקב"ה): יש מתנה ברקיע? אמר לו: הן! אמר לו (אדם הראשון לקב"ה): ע' שנים משנותיי יהיו למזל זה" (ילקוט שמעוני פרשת בראשית, רמז מא).

גם לפי מדרש זה הכינוי 'נפל', מתאים לדוד כי הוא היה אמור לחיות רק ג' שעות (בספרי צפנת שמואל - מלכות דוד ח"א בפרק המבוא נסביר זאת באריכות). הסברו של רב נחמן והמדרש מבארים את הביטוי הַנְּפֻלָּת שעל פי הכתוב קשור בעקיפין לסוכה, אבל איננו מבאר את הקשר בין דוד לסוכה.

יונתן תרגם: (ורש"י הביאו כפירוש שני) "אקים ית מלכותך דבית דוד הנפלת". גם הוא לא הסביר את הקשר בין דוד מלכותו והסוכה. רד"ק במקום מבאר: "אמר כי מלכות דוד תקום והיא הסוכה על דרך משל כי היא סוככת על העם". על פי דבריו אין לביטוי סַפַּת דְּוִיד, כל קשר ישיר לחג הסוכות וממילא אין סיבה מיוחדת להזכיר פסוק זה בברכת המזון דווקא בחג הסוכות.

באלשיך פירש: "היא השכינה הסוככת ומרחפת על בניה". גם דברים אלה אינם מסבירים את הקשר בין הסוכה לדוד בדווקא ומדוע זה קשור לחג הסוכות.

המהר"ל מפראג בספרו נצח ישראל, מנסה לתרץ קושיות אלה "וביאור דברים אלו, דע שנקרא מלכות בית דוד 'סוכה'. כי כל מלכות נקרא 'בית', וכמו שפירשו רז"ל (סוטה דף יא ע"ב) "ויעש להם בתים" (שמות א, כא), בתי כהונה ומלכות. לפי שהדבר שהוא מציאות חזק בעולם נקרא 'בית', שהוא בנין קבוע. וכן המלכות נקרא 'בית', מפני החוזק והקביעות שיש למלכות. וכמו הכהונה נקרא 'בית' מפני חוזק הכהונה, שאין לו הסרה לעולם. ולפיכך קרא מלכות בית דוד 'סוכה', לפי שמלכות בית דוד הוא מלכות אלקי, לא כמו שאר מלכות שהוא חול. ולפיכך לא קראו אותו 'בית', שהוא בנין קבוע, כמו הדברים הטבעיים שהם בעולם קבועים. אבל הדברים האלקיים אינם בעולם הזה קבועים, רק הם ארעי, כמו הסוכה שהיא ארעי. ולפיכך קיימא לך סוכה דירת ארעי בעיני, מפני שהסוכה מצוה אלקית, ראויה שתהיה הדירה שבה ארעי ולא קבע. ואמר (עמוס ט, יא) "ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת" (פרק לה). דבריו הנפלאים מסבירים את ההיגיון לכנות את מלכות דוד בשם סוכה נפלת, אבל אינם מסבירים מדוע הנביא בחר בביטוי הקשור לחג הסוכות והאם יש לזה מקור בכתוב אחר.

בשבוע הבא נמשיך בע"ה לברר את הנושא. בינתיים נאחל אחדות בעם ישראל, אחדות שמשמעותה שכל אחד חושב שהשני הוא האתרוג והוא הערבה. אחדות בה כל היהודים נכנסים תחת האלונקה מכל הבחינות. אחדות שבאה לידי ביטוי במאמר חז"ל: ראויים כל ישראל לישב בסוכה אחת. נאחל לכל החטופים ששבו, חזרה לחיים נורמליים וטובים, בבריאות איתנה יחד עם כל פצועי המלחמה. נחמה למשפחות שמביאות עתה את יקיריהן לקבר ישראל יחד עם כל המשפחות השכולות. חיסול ארגון הטרור הנפשע-החמאס, כתנועה חמושה המנסה לחסל את מדינת ישראל. ואיחולים לכל עם ישראל והאנושות כולה, להתקדמות בהסכמי אברהם, מתוך הבנה שמדינת ישראל בטוחה בארץ ישראל היא הבסיס ליציבות ושגשוג לכל שוחרי השלום במזרח התיכון ובעולם.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטוב)

לעי לוי זשבת

הרב משה מרדכי ארנרין
א' בניסן תשפ"ה

לעי"נ הנופלים במערכה להגנת המולדת היי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד	הרב ראובן וחייה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	
הרב אשר וגבי סוזן וסרטיל ט' בכסלו / ט"ז אלול	ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	מר זלג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלבי"ע כ"א באדר א' תשע"ד		
ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	צפורה בת יונה דונייר ע"ה נלבי"ע י"ב אדר א'	
גבי ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	גבי מירה קושיצקי נלבי"ע כ"ב בסיון תשפ"ג				

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 2 Bruriya St., Jerusalem

Tel: info@eretzhemdah.org טל: 02-5371485 WWW.ERETZHEMDAH.ORG

חַמְדַּת הַבְּרָכוֹת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

לע"נ מורנו הרב ארנרייך זצ"ל, ממנו למדנו להרגיש את הסברא ולהתרגש מהבנת התורה

בר מצווה לבני נח

בפרשיות אלו אנו עוסקים במצוות בני נח. לכבודם ננסה לעמוד על השאלה אם גם לנכרים יש גיל מצוות.

הרמב"ם (הלכות מלכים פרק י הלכה ב) פוסק שאין עונשים חרש שוטה או קטן נכרי. עולה כאן מחשבה מעניינת שאיננו בהכרח ערים לה: יש מושג של 'קטן' נכרי.

לכאורה מושג זה אינו אמור להפתיע אותנו: הנכרים מצווים בשבע מצוות בני נח. על פניו קשה לצפות מתינוק בן יומו לקיים את המצוות, להאמין בקב"ה ולהקים מערכת משפטית ועוד. עולה השאלה באיזה גיל הקב"ה מצפה מבני נח לשמור מצוות. נשים לב שהרמב"ם אינו עונה ישירות על שאלה זו: הוא קובע שכן נח 'קטן' אינו נענש. אך אינו מפורש באיזה גיל הוא יוצא מכלל 'קטן' ונעשה גדול.

ברירת המחדל שאנו מכירים היא "בן שלוש עשרה למצוות". אך הרא"ש (בתשובה כלל טז אות א) כותב שגיל שלוש עשרה למצוות ניתן כהלכה למשה מסיני, בדומה לשאר שיעורי תורה (כזית, כביצה ודומיהם). הרמב"ם (הלכות מלכים פרק ט הלכה י) פוסק ששיעורי תורה, שניתנו כהלכה למשה מסיני חלים על ישראל בלבד. זה מעלה שאלה אם ביחס לבני נח גם ההלכה למשה מסיני של 'בן שלוש עשרה למצוות' חל על ישראל בלבד.

במסכת נזיר (דף סב ע"א) מביאים את דרשות חז"ל המורות על כך שגם נכרים יכולים לנדור ולנדוב כישראל. הגמרא מביאה דרשה "איש כי יפליא נדר" – לרבות את המופלא הסמוך לאיש. כלומר – לאפשר גם למי שטרם מלאו לו י"ג שנה לנדור, בתנאי שהוא מבין את משמעות נדרו. הגמרא מעירה שלפי חלק מהתנאים אין תוקף לשבועת קטן מן התורה (גם אם הוא מופלא סמוך לאיש). הגמרא אומרת שלפי שיטתם, דין זה יחול רק על 'מופלא סמוך לאיש' נכרי. ראה זה פלא: עולה שיש מחלוקת תנאים אם ישראל שטרם מלאו לא י"ג שנים יכול לנדור. אך אין חולק שנכרי שטרם הגיע לגיל י"ג יכול לנדור!

בהמשך הסוגיה מוצג הצד השני של אותו המטבע – לומדים מהפסוק שנכרי גדול שאינו מבין את מהות הנדר, נדרו אינו נדר.

אם כך, לפי שיטות התנאים הללו יש שני הבדלים בין נדריו של ישראל ושל נכרי:
א. נכרי קטן המבין את נדריו – נדריו תקפים.
ב. נכרי גדול שאינו מבין את נדריו – אין נדריו תקפים.

הראשונים מציגים תימוכין לכך שיתכן שדינו של קטן נכרי יהיה חמור יותר מדינו של קטן ישראל. אך הרא"ש אומר אמירה מעניינת. הוא תולה את הדברים בעתיד: ישראל עתיד להתחייב במצוות ואיסור "לא יחל דברו" יחול עליו. הנכרי לעולם לא יגיע למידה זו, ועל כן אין טעם להמתין.

ולכאורה יש לשאול – מדוע זה משנה? מדוע זה שהנכרי אינו עתיד להגיע לכלל 'בל יחל' מחייב אותו לקיים את נדריו מוקדם יותר?

קרן אורה (על אתר) מציע שבעצם אין לבן נח גיל חיוב מוגדר. הוא מציע את המהלך הבא: בן נח מתחייב גם ללא התראה. אם התראה נועדה לוודא שהמותרה מודע לכך שהוא עובר על עבירה, הרי שהמשמעות היא שכן נח מתחייב גם ללא מודעות לכך שהוא עובר על איסור. ישראל קטן פטור ממצוות מכיוון שאין לו מודעות מספקת לקיום מצוות. אך בן נח מתחייב גם ללא מודעות, ולכן הוא מתחייב עוד לפני גיל המצוות (ברם, ביחס לנדרים יש צורך שיבין את מעשיו, אחרת אין תוקף לנדר). אך הוא מציין שלכאורה מסקנה זו סותרת את דברי הרמב"ם, הפוסק שנכרי קטן פטור. על כן הוא אומר שיש להבחין בין קטן ישראל וקטן נכרי. ביחס לישראל התמעט קטן מגיל י"ג, ואילו ביחס לנכרי התמעט קטן שאינו בר דעת.

הנצי"ב (בפירושו מרומי שדה על אתר) האור שמח (איסורי ביאה פרק ג הלכה ב) והמנחת חינוך (מצווה קצ אות ה) מקבלים את מסקנת דבריו, אך ללא הדיון הראשוני. הם אומרים שביחס לבן נח אין את ההלכה למשה מסיני הדוחה את חיוב המצוות עד לגיל שלוש עשרה. בהעדר הלכה למשה מסיני, נותרנו עם ההגדרה האנושית – אדם נחשב בר דעת כאשר הוא מבין את משמעות מעשיו. נשים לב שזה מבאר גם את החלק השני של הסוגיה: נדרו של נכרי הקטן מגיל שלוש עשרה חל אם הוא מבין את נדרו; ונדרו של נכרי הגדול מגיל שלוש עשרה חל אם הוא אינו מבין את נדרו. ביחס לנכרי מעניין אותנו דבר אחד בלבד – האם הוא מבין את נדרו.

דברים אלו עושים לנו סדר בסוגיה, אך הבחנה זו עדיין דורשת ביאור: מדוע שתהיה הבחנה שכזאת בין ישראל ובני נח?

בכדי לענות על שאלה זו, לכאורה יש מקום להעלות תמיהה הפוכה:

אנו בעצם אומרים שיתכן שנער הקטן מגיל שלוש עשרה הוא בר דעת דיו בכדי להבין את נדרו, ועל פניו הוא עשוי להיות בר דעת דיו בכדי לקיים את שאר המצוות. באה ההלכה למשה מסיני וקבעה שאף על פי כן, הוא אינו מצווה לקיים את המצוות. אם מעשית הוא בר דעת, מדוע הוא פטור מן המצוות?

לכאורה יש לבאר את הדברים כך:

הקב"ה בחר בעם ישראל בכדי לקיים את רצונו. בכדי לקיים את רצונו כראוי, עלינו לעמוד במאבק בין יצר הטוב ויצר הרע, ולבחור בטוב. המאבק הזה מקבל משמעות כאשר אדם מגיע לגיל מצוות. קודם לכן אין מאבק משמעותי בין יצר הטוב ויצר הרע. לעומת זאת, מבואר במספר מקומות שמטרת מצוות בני נח היא לקיים את העולם. מצוות בני נח תובעות מוסר בסיסי המאפשר לנהל חברה תקינה. ביחס אליהם, לא מדובר ברצון אלוהי נשגב, אלא ברצון פשוט – שהעולם יתנהל.

אם הדברים נכוחים, ההבחנה ביחס לגיל מצוות מובנת גם היא : משמעות עבודת ה' של איש ישראל מקבלת תוקף כאשר הוא נמצא בתוך המאבק היצרי. ביחס אליו הורה לנו משה רבינו מפי הגבורה שמאבק זה מקבל משמעות בגיל שלוש עשרה. לעומת זאת, תפקידו של בן נח הוא לקיים את החברה. המאבקים הפנימיים שלו אינם נשוא קיום מצוות בני נח. מעת שהוא יכול להבין אותם ולעמוד בהם, עליו לקיים אותם.

ראוי לציין שבנחל יצחק (סימן ז ענף ב) מבקש להרחיב ולומר שגם ישראל קטן חייב במצוות שמקיימות את העולם. הרב אשר וייס חולק על הרחבה זו, מפני שהלכה למשה מסיני שישראל קטן אינו חייב דבר. לפי הדברים הנ"ל יש מקום להבין את משמעות דברי הנחל יצחק : אמנם עבודת ה' שבקיום המצוות מתחילה מגיל שלוש עשרה, אך מעבר לכך על כל אדם המסוגל לכך לעשות כדי יכלתו בכדי לקיים את העולם.

info@eretzhemdah.org : ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך :

[ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב](#)

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:		החייל, איתמר חיים בן ציפי ציפורה	
שלומית בת לאה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה	הילל בן תמר שפרה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה	משה בן רחל
שלמה בן שלומית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	משה בן אסתר חיה	אילנה בת עליה
			רבקה בת שרה בלה
			מינדה לאה בת ליפשה

ארץ חמדה

הרב מרדכי הוכמן

רבי שמעון המירוני שהיה בירושלים

במסכת בבא בתרא (דף קנו) מובאות משנה וברייתא שעוסקות באופן שיכול אדם להקנות דברים למישהו שלא נמצא בסמוך אליו. ונידונת שם השאלה האם יש תקנה מיוחדת במקרה שנותן המתנה הוא חולה על ערש דווי ורוצה שהמתנות יחולו לאחר מותו. לדעת רבי אליעזר אין להקל, ולכן גם חולה המוטל במיטתו (שכיב מרע) שרוצה לתת את רכושו לאחרים, ואפילו אומר במפורש שהוא מצווה זאת מחמת שהוא חושב שימות (מצווה מחמת מיתה), צריך להקנות את רכושו בדרכי הקנין הרגילות כמו אדם בריא. ואילו לדעת חכמים יש תקנה מיוחדת, וחולה שחושש שימות יכול לחלק את רכושו באמירת פיו בלבד. במשנה מובא שחכמים רצו להוכיח את שיטתם ממעשה שאירע בעבר, וזו לשון המשנה (בתוספת באור) :

"...אמרו לו: מעשה באַמְן (הָאֵם) שֶׁל בְּנֵי רוֹכֵל (שהיתה חולה), ואמרה: תנו כְּבִינְתִי (תכשיט) לְבַתִּי, והיא (שווי התכשיט) בשנים עשר מנה, ומתה, וקיימו את דבריה! אמר להן (ר' אליעזר לחכמים): בני רוֹכֵל תקברם אַמְן."

ה'אם' של בני רוכל לא עשתה מעשה קנין שמקנה את התכשיט שלה לבת שלה, ובכל זאת בית הדין לא הרשה לבנים שהיו אמורים לרשת את התכשיט ליטול אותו לעצמם, אלא הורה לבנים לתת אותו ל'בת' ומכאן הוכיחו חכמים שיש תקנה מיוחדת וידיבורי של מי שימצווה מחמת מיתה נחשב כמו מעשה קנין, וה'תכשיט' שייך לבת. מאידך, רבי אליעזר אמר שאין ללמוד הלכה מאותו מקרה, ולא אמר במפורש את הסיבה לכך, אלא הסתפק באמירה: "בני רוֹכֵל תקברם אַמְן".

בתוספתא (בבא בתרא ליברמן י,ב) מובא מעשה במירוני שקשור למחלוקת העקרונית זו, והוא מובא גם בתלמוד הבבלי והירושלמי שם, וז"ל המעשה כפי שהוא מובא בתלמוד בבלי :

"גמ'. תניא, אמר להן רבי אליעזר לחכמים: מעשה במירוני אחד שהיה בירושלים, והיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה, אמרו לו: אין להם תקנה עד שִׁקְנָה על גב קרקע. הלך ולקח בית סלע אחד סמוך לירושלים, ואמר: צפוני לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות, ודרומו לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות, ומת, וקיימו חכמים את דבריו! אמרו לו: משם ראינו? מרוני בריא היה."

המהלך שבתוספתא ושברייטא דומה למהלך שבמשנה. במשנה חכמים מנסים להוכיח את דעתם ממעשה שארע בעבר ביבני רוכל, ואילו רבי אליעזר מתנגד ואומר שאי אפשר ללמוד משם. ובדומה אך באופן הפוך, חולקים בברייתא רבי אליעזר וחכמים האם ניתן ללמוד הלכה מהמעשה שארע בעבר ב'מירוני'. בברייתא טוען רבי אליעזר שהמירוני נותן המתנות היה חולה, ולמרות זאת הוא נאלץ להקנות בדרך קנין רגילה שאנשים בריאים מקנים בה, ואילו חכמים חולקים וטוענים שהיה בריא ולכן נאלץ להקנות כך, אך אילו היה חולה היה יכול להקנות באמירת פיו.

דרכו של הרי"ף לקצר בהבאת סוגיות התלמוד והוא מביא בהלכותיו רק דברים שניתן ללמוד מהם הלכה למעשה, ופלא שהביא הרי"ף בהלכותיו במסכת בבא בתרא את הברייתא במעשה הזה במירוני שהיה בירושלים. וצריך להתעמק מדוע עשה כך, והרי לכאורה אין 'הלכה למעשה' שניתן ללמוד מאותו מעשה 1.

הפרטים המיותרים במעשים שמספרים חז"ל

כאשר מתעמקים במעשה שב'מירוני' – מתבקש מהמעשה אומר 'דרשני'. דרכם של חז"ל לקצר בהבאת פרטים מיותרים, ומדוע מסופר בתוספתא ובברייתא שאותו אדם היה 'מירוני' ושהוא היה בירושלים. ואף קושיות נוספות עולות על מעשה זה וכדלקמן. במסכת קידושין דנה הסוגיה ודנו המפרשים בשאלה, מדוע נאלץ המירוני הזה לקנות קרקע מחוץ לירושלים ואחר כך באמצעות הקנאת חלק מהקרקע הוא הצליח להקנות את המתנות שלו. ומדוע לא הקנה את המתנות בקניינים קלים שניתן לעשותם בתוך

ירושלים, כמו 'קנין חליפין'. בקנין זה מישהו מוכן להתנדב, והוא נותן 'סודר' (כלי) שלו ל'מקנה' (בעל הרכוש), והמקנה 'קונה' ממנו את ה'סודר' לזמן קצר, ובאופן זה 'זוכה' המתנדב במתנות עבור מקבלי המתנות. רש"י כתב שלא היה בין תושבי ירושלים מישהו שרצה בטובתם של מקבלי המתנות, ולכן לא היה בינם מישהו שהתנדב לתת סודר למירוני כדי להקנות בכך את המתנות. וצריך להבין, מדוע עינם של כל 'יושבי ירושלים' היתה רעה בטובת מקבלי המתנות?

ובהמשך הסוגיה שאלו מדוע לא יקנה המירוני את המתנות, או את הכסף בשווי המתנות, באמצעות קנין 'משיכה'. והיינו שהמירוני יבקש ממישהו מתושבי ירושלים שימסוך או יגביה את המטלטלין או הכסף ויזכה בכך למקבלי המתנות, והסבירו שהמירוני חשד בתושבי ירושלים, שאם אחד מהם יקבל לידי את המטלטלין כדי לזכות אותם למקבלי המתנות, יתפתה אותו ירושלמי ליגזול אותם לעצמו, ולא ייתן אותם למקבלי המתנות. והרי זה תמוה ביותר, האם פסקו 'בעלי אמנה' מירושלים! המצב שמתואר במעשה מזכיר לכאורה את דברי הנביא ירמיה ירמיהו (ה,א): "שׁוֹטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַם וְרָאוּ נָא וְדַעוּ וּבְקִשׁוּ בְּרְחוּבוֹתֶיהָ אִם תִּמְצְאוּ אִישׁ אִם יֵשׁ עֵשֶׂה מְשַׁפֵּט מִבְּקֶשׁ אֲמוֹנָה...". המירוני שוטט בחוצות ירושלים ולא מצא שם 'בעל אמנה' עד שנאלץ לצאת מ'חוץ לירושלים' ורק שם מצא 'בעלי אמנה'.

'מחוץ לירושלים' מצא המירוני 'אנשים טובים' שהסכימו למכור למירוני קרקע כדי שיוכל באופן זה להקנות את המתנות שלו. ואחר כך אחד מהם הסכים לזכות בחלק מהקרקע ובמתנות עבור מקבלי המתנות, והמירוני לא חשד באותו איש שהיה 'מחוץ לירושלים' שמא יגזול את המתנות לעצמו. כאשר מתעמקים במעשה מתברר שהמירוני נתן אמון באנשים שימחוץ לירושלים, אך היה משוכנע ש'יושבי ירושלים' אינם 'בעלי אמנה'. וצריך להבין מדוע?

הרמזים של חז"ל

הפרטים שעולים מתוך המעשה ב'מירוני' שהיה בירושלים הם לכאורה טפלים אך המעשה מאריך ומספרם למרות שחז"ל לימדונו "לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה". ומכאן שיש להם חשיבות עצמית, והם רמז של חז"ל שהמעשה שבפנינו אינו כפשוטו.

לא רק המעשה ב'מירוני' אינו כפשוטו, גם את המעשה ב'בני רוכל' קשה להבין כפשוטו. בתלמוד הבבלי מסופר שבני רוכל נהו כשיטת חכמים שאינם מצריכים לעקור קוצים שגדלו מעצמם בכרם, ולדעתם אין בכך איסור 'כלאי הכרם'. ואילו רבי אליעזר מחמיר ואוסר להותיר את הקוצים בכרם, ולכן הוא קילל את 'בני רוכל'. והרי לא יתכן להבין כפשוטו שרבי אליעזר קילל אנשים שנהגו להלכה כדעת חכמים שהיא דעת הרוב.

במאמר הקודם "בני רוכל והקוצים שבכרם", התברר שבאמצעות המעשה בבני רוכל מרמזים חז"ל לפרשנות שלהם לנבואת זכריה על הנצחון של ישראל על אויביהם בגאולה העתידה. במדרש (שיר השירים רבה, ג,ב) מובא ש"אֲבָקֶת רוֹכֵל" שמוזכרת במגילת שיר השירים מסמלת את הניצחונות של עם ישראל במלחמות שלהם נגד אויביהם. ונמצא שהמעשה ב"אם רוֹכֵל" ו"בבני רוֹכֵל" מרמז לפשר נבואת זכריה.

זכריה מנבא שגם בגאולה העתידה (כאשר רוב הגויים יאמינו בא-ל אחד), עדיין תהיה לעם ישראל מעלה על פני הגויים מפני שעם ישראל עוסק בביאור התורה, ביאור שקשור לילב העליון שקשור לירושלים של מעלה. וכאשר העמים שסובבים את ארץ ישראל רוצים להלחם ביהודים ששבו לארצם, מלחמתם היא בעצם על המעמד הרוחני העליון של עם ישראל. בנבואת זכריה (יב,ב) נאמר: "הֲנָה אֲנֹכִי שֵׁם אֶת יְרוּשָׁלַם סֹף רַעַל לְכָל הָעַמִּים סָבִיב וְגַם עַל יְהוּדָה יִהְיֶה בְּמִצּוֹר עַל יְרוּשָׁלַם...". כלומר, בגאולה העתידה הגויים יילחמו נגד 'ירושלים' (של מעלה) וגם אנשים מיהודה יילחמו נגד 'ירושלים' (של מעלה).

המלחמה על 'ירושלים' מוזכרת גם בתחילת ספר שופטים. ובמאמר הקודם "מיהו ארמילוס הרשע" התבאר שתרגום יונתן מרמז שם שהנצחון שמסופר שם, הנצחון של 'יהודה' ושמעון אחיו על אֲדָנִי בָּזָק שתחתיו כנועים שבעים מלכים וכיבוש ירושלים - הוא בעצם חזון נבואי. בז"ק בעברית משמעותו גם ניפוץ ופיזור, כמו במשנה (עירובין פ"י מ"ד): "בזוקין מלח". אֲדָנִי בָּזָק הוא דמות סמלית שמולכת על הגויים שמפוזרים בעולם שהם שבעים עמים. יש קרב רוחני בין עם ישראל לבין שבעים בני נוח מי יזכה להיות האדם העליון שיהיה בבית של ד' שבשמים. ו'יהודה' (=השופט 'עתניאל') ושמעון אחיו שלמדו תורה יחד בחברותא זכו להגיע למדרגת האדם העליון, וכשהם נכנסו לירושלים של מעלה הרי שבהשוואה אליהם 'אֲדָנִי בָּזָק' נחשב כמו 'מת' שצריך להוציא משם, וזו בעצם 'מלחמת גוג ומגוג' הראשונה.

בספר שופטים מסופר שמלחמה זו וכן המלחמה שאחריה שעסקה בכיבוש חברון ודרום הארץ אירעו לאחר מות יהושע, אולם בספר יהושע מסופר שכבוש חברון והדרום אירעו בחיי יהושע. הפתרון לסתירה הזו הוא בהבנה שהמאורעות שבתחילת ספר שופטים מתוארים לפי ראייתו הנבואית של עתניאל, ולפיה יהושע נחשב לימת' מבחינה רוחנית, משום שלפי ראייתו הנבואית של יהושע כיבוש הארץ צריך להיעשות באופן גשמי על ידי חיילים רבים, ואי אפשר לסמוך על כך שעמל התורה של עוסקי התורה יפיל את הגויים חללים לפני בני ישראל.

זכריה מנבא, שבזמן הגאולה העתידית תחזור ותתחדש המחלוקת שהיתה בין תלמידי עתניאל לבין רוב ישראל שהיו תלמידי יהושע בן נון. כאשר העמים שסובבים את ארץ ישראל יבואו להילחם בעם ישראל, חברי הקבוצה שעוסקת במלחמות ירצו שחברי הקבוצה השניה שעוסקת בתורה, יבטלו מתורתם ויתגייסו לצבא ויעזרו להם במלחמתם בגויים. לפי המחשבה הגויית רק חיילים רבים שאוחזים בנשק גשמי מביאים לנצחון, מחשבה שכזו משתלשלת מתחילה גם על היהודים שאוחזים בנשק הגשמי מחוץ לבית המדרש. והם דורשים מ'ילומדי התורה' (יִשְׁבִּי יְרוּשָׁלַם של מעלה' = 'בני הישיבות') לסייע בידם, לעזוב את בית המדרש ('ירושלים') ולהצטרף אליהם למלחמה נגד הגויים אויבי ישראל. והדרישה זו מתוארת במילים: "וְגַם עַל יְהוּדָה יִהְיֶה בְּמִצּוֹר עַל יְרוּשָׁלַם...". ואמנם בזמן יהושע בן נון לא היתה דרישה תובענית שכזו כלפי קבוצת 'יושבי ירושלים', משום שעתניאל ותלמידיו ('יושבי ירושלים') היו אז קבוצה קטנה ביחס לשאר האוכלוסייה שהתגייסה לצבא יהושע. אך בזמן הגאולה העתידה קבוצת 'יושבי ירושלים' תהיה גדולה מאוד, ולכן תופנה כלפיה דרישה תובענית להתגייס לצבא כדי להילחם בגויים.

ביטול הדרישה הכוללנית להתגייסות לצבא

אמנם בהמשך הקב"ה פוקח את עיניהם הרוחניות של היהודים הלוחמים, והם רואים כיצד לימוד התורה של 'בני הישיבות' מסייע בידם במלחמה הגשמית נגד הגויים. ודבר זה מתואר בהמשך הנבואה: "בַּיּוֹם הַהוּא נֶאֱמַר ד' אֶכֶה כָּל סוֹס בְּתִמְהוֹן וְרָכְבוֹ בְּשִׁעָעוֹן וְעַל בֵּית יְהוּדָה אֶפְקַח אֶת עֵינָי וְכָל סוֹס הָעַמִּים אֶכֶה בְּעִנְרוֹן; וְאֶמְרוּ אֵלַי יְהוּדָה בְּלָבָם אֲמָצָה לִי יִשְׁבִּי יְרוּשָׁלַם בְּד' צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם:"

הגויים עדין יהיו 'עיוורים' מבחינה רוחנית, אך "על בית יהודה אפקח את עיני", ו'בית יהודה' יבינו שההצלחות המופלאות שהם זוכים להם במלחמה מול הגויים מגיעות אליהם בזכות 'ישבי ירושלים' (המתמידים האמיתיים) שעוסקים כל היום בתורה ובתפילה. ההכרה הזו תביא להצלחות צבאיות גדולות עוד יותר, ויוסכם שיושבי ירושלים ('בני הישיבות המתמידים האמיתיים') יכולים להישאר בתפקידם, וזו כוונת הכתוב הבא: "ביום ההוא אשים את אלפי יהודה ככור אש בעצים וכלפיך אש בעמיר ואכלו על ימין ועל שמאל את כל העמים סביב וישבה ירושלים עוד תחתיה בירושלים". ומשמעות הנבואה - "וישבה ירושלים עוד תחתיה בירושלים" היא ביטול התביעה הכוללנית ליציאה מבית המדרש ולהתגייסות לצבא. הלוחמים שבצבא יכבדו אז את 'המתמידים האמיתיים' ששוהים כל זמנם בישיבה ולומדים תורה.

למי מגיע הכבוד

הנצחון על האויב הגיע בשילוב הכוחות, של הכוח הגשמי של החיילים האמיצים ושל הכוח הרוחני של המתמידים האמיתיים, ו'תפארת הנצחון' היתה צריכה להתחלק בשווה בין שני הצדדים. אך כיוון שבני הישיבות אינם מוכנים להודות לחיילים האמיצים שעזבו את בית המדרש והתגייסו, והם ממשיכים בשיטת עתניאל שכל התהילה מגיעה רק ללומדי התורה. לפיכך בתור תגובה נגדית להשקפה זו מנבא זכריה: "והושיע ד' את אהלי יהודה בראשונה למען לא תגדל תפארת בית דוד ותפארת ישב ירושלים על יהודה". הירושלמי (סוכה פ"ד ה"ג) דן בכתוב הזה, ו'קרוב העדה' מביא פירוש ולפיו המילה "את" מתפרשת בירושלמי במשמעות של "עם", וכביכול הקב"ה נושע יחד "עם אהלי יהודה". 'השכינה' נמצאת יחד 'אהלי יהודה' שאוחזים בנשק הגשמי במלחמתם באויבי ישראל, וכאשר הם נושעים במלחמתם היא נושעת יחד עימם. ולפי נבואה זו, מי שרוצה לפעול עם ד' ולהצטרף אל 'השכינה', צריך לבחור בעדיפות ראשונה ("בראשונה") להצטרף לאהלי הצבא שבשדה, ו'תפארת הנצחון' מגיעה אליהם. במעשה ב'בני רוכלי רמזו לנו חז"ל כיצד תיראה בעתיד נבואה זו של זכריה, ולשם כך צריך להעמיק בפרטים נוספים שבנבואת זכריה, וכדלקמן.

ה'אם' שרוצה לתת את ה'תפארת' לבת שלה

במאמר הקודם "הרמב"ם וגוג ומגוג" התבאר שבנבואת זכריה חברי הקבוצה הרוחנית שנקראים שם 'יושב ירושלים' מתייחסים אל עצמם בתור 'גברים'. ומאידך לחבריהם שיצאו מבית המדרש לעסוק בצד הגשמי של עם ישראל הם מתייחסים בתור 'נשים' שינאנסו' והחשיבה הגויית השתלטה עליהם, וזו משמעות הנבואה שם: "ו'אספתני את כל הגוים אל ירושלים למלחמה ו'לכדה העיר ו'נשסו ה'בתים וה'נשים (תשגלנה) תשכבנה...". אמנם, הלוחמים אינם רואים את עצמם כמי שהחשיבה הגויית השתלטה עליהם. ולפי השקפתם, הם ממשיכים את השקפת יהושע בן נון שצריך לכבוש את ארץ ישראל ולהגן עליה בכלי נשק גשמיים ובאמצעות חיילים רבים, וד' בא ועוזר למי שמשתדל בדרך זו. וכפי שכתב הרמב"ן (במדבר א, מה): "כי התורה לא תסמוך על הנס שירדוף אחד אלף, וזה טעם 'כל יצא צבא ב'ישראל'...". מי שקמו והתגייסו קיימו בעצמם את הכתוב "ש'קפתי אם ב'ישראל", והם חשים כמו 'אם' שמגינה על ילדיה שביניהם נמצאים גם בני הישיבות שנשארו להתמיד בלימודם. וכיוון ש'בני הישיבות' אינם מוכנים להוקיר להם תודה. לפיכך, בתגובה נגדית, 'האם רוכלי רוצה ש'תפארת הנצחון' תישאר אצל הלוחמים בלבד. ולכן ב'מעשה' שמסופר במשנה רוצה ה'אם' ש'תפארת' הנצחון תגיע ל'בת' שלה - ל'לוחמים' (=אהלי יהודה).

בעיני בני הישיבות זהו מהלך שבדרך כלל אינו נכון, משום שלפי השקפתם הם 'גברים' והם צריכים לרשת לבדם את 'תפארת הנצחון' (את ה'יתכשית' שבמעשה שבמשנה). אלא שבכתוב זה שבנבואת זכריה ה'תפארת' הגיעה ל'בת' (=לוחמים) באופן יוצא דופן, רק משום שיש צד להתייחס אל ה'אם' בתור 'מתה' שציוותה מחמת מיתתה. חכמים שבמשנה משקפים את מחשבת בני הישיבות לגבי מה שרמוז בנבואת זכריה, וזו המשמעות הסמלית של המסופר במשנה: "מעשה באמן (האם) של בני רוכל אמרה: תנו כ'בינתי (תכשית) לבתי, והיא (שווי התכשית) בשנים עשר מנה, ומתה, וקיימו את דבריה!"². בני הישיבות (=דעת חכמים שבמשנה) מתייחסים אל ה'אם' (=הלוחמים) כביכול באופן סמלי בתור 'מתה', וכפי שהתייחסו בזמנו עתניאל ותלמידיו אל יהושע בן נון ואל חייליו. ומאידך, רבי אליעזר מייצג את דעת יהושע בן נון ורוב ישראל ואת פשטות נבואת זכריה, ולפיה האם רוכל היא 'חיה' ואינה נחשבת למתה, וכפי שהתבאר באריכות במאמר הקודם "בני רוכל והקוצים שבכרם".

הקושי שבמעשה בבני רוכל והקוצים שבכרם

במעשה בבני רוכל דעת חכמים (שהלכה כמותם) תואמת להשקפת עתניאל, ולפיה 'האם רוכלי' שממשיכה את השקפת יהושע בן נון (=הלוחמים) נחשבת ל'מתה'; ואילו דעת רבי אליעזר ש'האם רוכלי' נחשבת ל'חיה' היא דעת מיעוט. אולם השקפה שכזו סותרת את דברי רבי שמעון בירושלמי (תענית פ"ד ה"ד) המספר שרבי עקיבא אמר על בר כוכבא שזהו מלך המשיח, ומסופר שם שחכמי ישראל יעצו לבר כוכבא כיצד לגייס את החיילים לצבאו, ומכאן שגם דעת חכמים היתה כרבי עקיבא. והרמב"ם למד משם שרבי עקיבא עודד תלמידיו חכמים להתגייס לצבא בר כוכבא, ואף רבי עקיבא למרות גדולתו התורנית התגייס בעצמו לצבא בר כוכבא ושימש נושא כלים של בר כוכבא, וכפי שכותב הרמב"ם בהלכות מלכים (פרק יא הלכה ג): "שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך". ואכן, כדי לחלוק על משמעות המעשה ב'בני רוכל', כאלו כל החכמים שבתוך ירושלים של מעלה' מתנגדים לגיוס בני ישיבות לצבא כדי להילחם באויבי ישראל, לפיכך מובא בתוספתא ובירושלמי ובבבלי ובריי"ף סיפור נוסף: "מעשה במרוני אחד שהיה בירושלים...". והמירוני הזה הוא ר' שמעון בר יוחאי.

ההתייחסות בתוספתא ובבריי"תא לשיטת רבי שמעון

רשב"י הוא אחד מחכמי ירושלים של מעלה, והוא אינו מפחד לומר את האמת, ששני הצדדים שבעם ישראל חולקים בינם את הנצחון באופן שווה, הן אלו שעסקו רק בתורה ונשארו בירושלים של מעלה, והן אלו שיצאו מירושלים של מעלה ואחזו בחרב גשמית ונלחמו באויבי ישראל. שהרי גם רבי עקיבא היה גדול בתורה והוא הלך להיות נושא כלים של בר כוכבא. רשב"י רוצה לתת מתנות לשני הצדדים האלו שקיימים בעם ישראל. אולם אנשי ירושלים של מעלה אינם רוצים להודות באמת הזו, ולכן הם אינם מוכנים לסייע לו בהקנת המתנות האלו. דבר זה מרומז בסוגיה בכך שאף אחד מאנשי ירושלים לא היה מוכן לתת את הסודר שלו לרשב"י לצורך הקניית המתנות. כמו כן מרומז שם שרשב"י גם חשד באנשי ירושלים שאם הם ישתפו עימו פעולה ויהיו מוכנים לזכות במתנות עבור המקבלים, הרי שלבסוף הם יגנבו אותם לעצמם. אמנם מחוץ לירושלים של מעלה נמצאים ה'לוחמים', שהם אנשי אמת והם מוכנים לקבל את האמת של רשב"י, שהמתנות שמגיעות עבור הנצחון שייכות לשני הצדדים שבעם ישראל. לאלו שבצד 'צפון' ששם ה'שולחן' שמסמל את הצד הגשמי שבעם

ישראל, ולאילו שבצד דרום ששם הימנורה שמסמלת את העיסוק בחכמה. ולכן הם מסייעים לרשב"י בהקנת המתנות, באמצעות הצד הצפוני של הקרקע ובאמצעות הצד הדרומי של הקרקע. ורשב"י מכיר בכך שהם אנשי אמת, ואינו חושד בהם שאם הם ישתפו עימו בפעולה בזכיה במתנות עבור המקבלים, הם יגנובו אותם לבסוף לעצמם. רשב"י עושה מעשה רב' ובאמצעות הקניית המתנות לשני הצדדים, הוא קובע את האמת שלו ומפרסם אותה ברבים.

הקנת המתנות של רשב"י שקבעה הלכה למעשה הצליחה, ומעתה גם אנשי ירושלים של מעלה מודים ששני הצדדים שבעם ישראל חולקים את הנצחון בשווה, הן אלו שמתמידים בלימודם, והן אלו שמבטלים מלימודם ויוצאים להילחם באויבי ישראל. אמנם עדין יש בין אנשי ירושלים של מעלה מעט קיצוניים, שסבורים שהשקפתו התורנית של רשב"י המירוני היא פגומה והוא שקול כימת'. אך במעשה שבתוספתא מי שסבור שהמירוני נחשב לימת' נמצא בדעת מיעוט והוא מיוצג על ידי רבי אליעזר, אך לפי דעת חכמים שהיא דעת הרוב – רבי שמעון המירוני הוא 'בריאה', וההשקפה שלו היא 'השקפה בריאה'.

שיטת הרי"ף

הרי"ף מקצר בהלכותיו ומביא מתוך התלמוד רק דברים שניתן ללמוד מהם הלכה למעשה, ובתחילת המאמר התקשינו מדוע הביא הרי"ף את המעשה במירוני, והרי לא למדים ממנו הלכה בדיני קנין שכיב מער'. אמנם לפי מה שהתבאר הרי"ף הביא אותו בהלכותיו משום שניתן ללמוד ממנו שאין הלכה כמשנה המרמזת שהשקפתו של עתניאל בן קנז היא דעת חכמים שהיא דעת הרוב, אלא הלכה כתוספתא ששיטת יהושע בן נון היא דעת חכמים שהיא דעת הרוב, ולפיה גם לומדי תורה יכולים וצריכים להתגייס לצבא להילחם כנגד אויבי ישראל.

שיטת הרמב"ם בהבנת יחסו של רבי עקיבא לרשב"י

בירושלמי (סנהדרין פ"א ה"ב) מובא שרבי עקיבא סמך את רבי מאיר ואת רבי שמעון לדיינים, ומוסיפים ומספרים מה קבע רבי עקיבא: "אמר ישב רבי מאיר תחילה, נתכרכמו פני ר' שמעון, אמר לו רבי עקיבא – דייך שאני ובוראך מכירין כוחך". כאשר כתב הרמב"ם את פירוש המשנה הבין הרמב"ם את דברי הירושלמי כפשוטם, וכתב שרבי מאיר ורבי שמעון היו תלמידים של רבי עקיבא. אך כאשר כתב הרמב"ם את הלכותיו, הוא כתב בהקדמתו שרבי מאיר היה תלמיד של רבי עקיבא, אך רבי שמעון היה תלמיד של רבי ישמעאל. וצריך לבאר מה היתה הבנתו החדשה של הרמב"ם בדברי הירושלמי הנ"ל בענין המינוי שמינה רבי עקיבא את רבי שמעון.

ונראה שהרמב"ם הבין שהירושלמי מתייחס לסתירה שבין המשנה לבין הברייתא בענין התגייסות לומדי תורה לצבא. ידוע שסתם משנה היא בשיטת רבי מאיר, ולפי המעשה בבני רוכלי שבמשנה, דעת רוב חכמי ישראל היא כשיטת עתניאל שלימוד התורה יכבוש את הארץ ויהושע בן נון ורוב ישראל שמתגייסים לצבאו טועים. ואילו לפי המעשה במירוני שבתוספתא דעת רוב חכמי ישראל היא כמו רבי שמעון המירוני, שיהושע בן נון ורוב ישראל שמתגייסים לצבאו צודקים, ואילו מי שמתנגד לכך הוא טועה ונמצא בדעת מיעוט.

ונראה שהרמב"ם הניח שמדובר בדיון שהיה ביישיבה של מעלה שבשמים. דעת רבי עקיבא היתה שמתחילה כדאי שתהיה נפוצה שיטת רבי מאיר, כדי שבגאולה העתידה יהיה מתחילה מספר גדול ועצום של לומדי תורה, וזו כוונת דברי רבי עקיבא באומר: "ישב רבי מאיר תחילה". ולכן נקבעה במשנה שיטת רבי מאיר שהתאימה להשקפת עתניאל. רבי שמעון חש נפגע מכך, משום שידע שהאמת איתו שרבי עקיבא עודד לומדי תורה להתגייס לצבא בר כוכבא, ולכן מספר הירושלמי: "נתכרכמו פני ר' שמעון". אמנם רבי עקיבא עודד שם ביישיבה של מעלה את רבי שמעון ואמר לו: "דייך שאני ובוראך מכירין כוחך". והיינו, למרות שמתחילה תקדים שיטת רבי מאיר והיא תהיה השיטה הנפוצה בין לומדי התורה, אך כוחו של רבי שמעון הוא גדול, והשיטה של רבי שמעון תחדור אחר כך לעולם התורה והיא תהפוך לשיטת הנפוצה בין לומדי התורה. ולפי שיטת רבי שמעון המירוני רבי עקיבא המשיך את דרכו של יהושע בן נון, ועודד לומדי תורה להתגייס לצבא ולהילחם באויבי ישראל. ואכן הרמב"ם קבע את שיטה זו בהלכותיו, וכתב שרבי עקיבא עצמו למרות גדולתו התורנית התגייס לצבא בר כוכבא ושימש נושא כלים של בר כוכבא, וז"ל: (הלכות מלכים יא, ג): "שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך".

¹ וראו גם ספר העיטור (מאמר ג - אגב דף טו טור ד) וראו עוד בגידולי תרומה (שער מג חלק א אות יג).

² משמעות סמלית דומה יש לדין המיוחס לתנא זכריה בן הקצב, ולפיו היבין והיבתי חולקים בשווה בירושלמי האם'. ובמאמר "זכריה הנביא והתגייסות בני הישיבות", התבאר שזכריה בן הקצב הוא דמות סמלית שבאמצעותו מרמזים חז"ל לפשר נבואת זכריה שלפיה יתפארת הנצחון מגיעה גם למי שיצא מבית המדרש לאחוז בחרב גשמית (=בת'), ולא רק ללומדי התורה.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה" הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורר מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Malmö, Sweden

מאלמו, שבדיה

מנחם אב, ה'תשנ"ז

הוצאת הציבור ידי חובת קידושא רבה עלידי בת מצוה כחלק ממסיבתה

שאלה

משפחה בקהילתי הזמינה את הציבור ל"קידושא רבה" לאחר התפילה בשבת בבוקר כחלק מחגיגת בת המצוה של בתם. הם מבקשים לציין את כניסת הנערה לעול מצוות בכך שיכבדו אותה לומר את הקידוש ולהוציא את הציבור ידי חובת קידוש היום. לטענתם כיון שהחיוב בשבת בבוקר לכולי עלמא הינו מדרבנן ואשה חייבת כמו איש, אין בעיה בבקשתם.

תשובה

כניסה תחת נועם עול המצוות פירושה לא רק התחלה של קיום מצוות כמי שמצווה ועושה אלא גם המשך חינוך להנהגות טובות, מידות, דרך-ארץ וצניעות.

מכיוון שמצאנו הלכות רבות האוסרות השתתפות פעילה של נשים בהוצאת הרבים ידי חובתם, כגון עלייה לתורה, מטעמי צניעות, נכון לכתחילה שלא לחדש מנהגים שישתרו כללים אלה. עם זאת יש מקום ליישום רעיון זה כאשר בת-המצוה תכובד באותה השבת להוציא את בני משפחתה בקידוש היום לפני הסעודה שנערכת בביתה הפרטי, בחוג משפחתה².

ויש לחפש רעיונות נוספים שיבטאו את כניסתה של הבת תחת נועם עול מצוות מכל הבחינות שהזכרנו ולעודד את ביצוע הרעיונות שאין בהם בעיה הלכתית.

¹ אמנם מעיקר הדין מצינו בגמרא (ברכות כ"ב) "אמר רב אדא בר אבהו, נשים חייבות בקידוש היום", וכוונת הגמרא שם לומר, שמכיוון שהן חייבות, הן יכולות להוציא גם גברים ידי חובתם, וכן נפסק להלכה (שו"ע אורח חיים סי' רע"א סעי' ב). אך יש לציין, כי מיד לאחר מכן מצינו שם בגמרא "ת"ש, באמת אמרו, בן מברך לאביו וילד מברך לרבנו ואשה מברכת לבעלה, אבל אמרו חכמים, תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו". ברם, שם הכוונה דווקא למי שאינו יודע ואינו לומד וסומך על בני ביתו שיוציאוהו ידי חובה באופן קבוע, ועל כן אין להסתייגות זו קשר לשאלה שלפנינו, ועל כן הכריעו להלכה הט"ז ו"מגן אברהם" והגר"א ועוד אחרונים כפשט השו"ע, וכנגד רש"ל ובי"ח, שמעיקר הדין אשה מוציאה את האיש ידי חובת קידוש היום. וכן הכריע בעל "משנה ברורה" (סי' רע"א) והזהיר שם שלכתחילה לא תוציא אשה אנשים שאינם מבני ביתה ד"זילא מילתא", ומקורו בתוס' סוכה (לח ע"א ד"ה באמת אמרו בסופו). וכן המליץ לנהוג ב"שמירת שבת כהלכתה" (ח"ב פ' נ"א סעי' ט).

שם².

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת לכרכים ד-ט:

הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלביע סיון תשע"ט	לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לעיין גב' לורין הופמן ז"ל	לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלביע ז' בתשרי תשע"ה	לעיין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלביע כ"ד בחשוון תשע"ח
לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד				